

In de voetsporen van Linnaeus

Genieten van vlinders in het hart van Zweden

Tekst:
Joep Steur In het achttiende-eeuwse Zweden was de veelzijdige bioloog Carolus Linnaeus de eerste ter wereld die vlinders en andere levende wezens op een wetenschappelijke manier classificeerde. De meeste van onze inheemse vlinders hebben dan ook in dit Scandinavische land hun officiële naam gekregen.

In die tijd was ons eigen land ook nog zeer vlinderrijk, maar Nederland groeide in de daaropvolgende eeuwen uit tot een dichtbevolkte en geïndustrialiseerde natie waar de vlinders het steeds moeilijker kregen. Het veel grotere Zweden daarentegen bleef tot op de dag van vandaag dunbevolkt. Hier heeft de natuur nog steeds volop de ruimte, wat natuurlijk ook gunstig is voor de vlinderfauna. Daarom is Zweden vandaag de dag heel aantrekkelijk voor de vlinderliefhebber.

De Noord-Europese zomers zijn kort maar heftig. Na een lange, koude winter begint de natuur meteen aan een inhaalslag. In de zomermaanden zijn de nachten maar kort en kan de zon haar werk langer doen. In no time staat alles in bloei! Het is eind juni 2010 als we in Zweden zijn en de natuur is hier nu op zijn mooist. Bovendien is het erg warm voor de tijd van het jaar. Overall bespeuren we een overdaad aan wilde bloemen.

Bredsjö

250 km westelijk van Stockholm, oftewel 3 uur rijden, ligt ten noorden van Hällefors tussen de ongerepte bossen en meren van de bergslagenstreek het kleine, landelijke plaatsje Bredsjö. Onze standplaats voor de komende dagen. We verblijven in een authentieke herenboerderij Herrgårdar Bredsjö genaamd. De herrgård bestaat uit twee oude pittoreske herenboerderijen met enkele bijgebouwen, een grote tuin met een gigantische berk en een eigen meer. In de directe omgeving liggen (gemarkeerde) wandelpaden. Verder weg bevinden zich ook (bredere) zand- en verharde wegen met maar zeer weinig verkeer. In de halfwilde tuin van onze herrgårdar zien we al een veenbesblauwtje en een klaverspanner. Eerstgenoemde blijkt zich ook behoorlijk thuis te voelen in de omringende bossen waar naaldbomen domineren. Het veenbesblauwtje zal het meest algemene blauwtje in de omgeving blijken te zijn.

Een zuur milieu

Bij onze overnachtingsplek begint een gemarkeerde wandelroute die dwars door sparrenbossen en langs een meer loopt. Koevinkjes zijn de eerste vlinders die we tegenkomen. Dieper in het woud komen we weer veenbesblauwtjes tegen. Enkele parelmoervlinders kruisen ons pad. Het lukt ons helaas niet om ze op naam te brengen want ze vliegen nogal snel en als ze

Bredsjö en omgeving.

Meer in de bosrijke omgeving van Bredsjö.

dan toch eindelijk besluiten om even te gaan rusten kiezen ze juist zompige, moeilijk bereikbare plekken uit. Aangezien we geen zin hebben om onze benen te breken rest ons niets anders dan geduldig te wachten op succesvollere ontmoetingen met Zweedse pärlormfjärilar. Op de aanwezige zure veenbodem gedijen varens, beredruif en wateraardbei goed. Bosaardbeien dragen bloemen en vruchten tegelijk en slangenwortel siert de aanwezige slotjes. Uit het bos gekomen vervolgen we onze wandeling via een verharde weg. Lupinen bloeien her en der massaal. Aangrenzende zandpaadjes lopen door bloemrijke veldjes met verscheidene klaversoorten zoals rode, witte, wond- en gewone rolklaver. We hebben intussen heideblauwtje, boswitje, geelbont dikkopje, kleine vos en rouwspanner genoteerd. We passeren de typische bruinrood geverfde houten huizen uit deze streek. Deze kleur ontstaat mede doordat runderbloed aan de verf is toegevoegd. Weer aangekomen bij onze herrgård vervolgen we onze tocht via een pad dat begint bij een nabijgelegen schapenboerderij. Diverse 'gewone' dagvlinders fladderen boven de vegetatie. Een gestreepte goudspanner maakt zich snel uit de voeten - of vleugels in dit geval. We lopen langs weilanden een mooi bos van berken, sparren en dennen in. De aanwezigheid van tweestip-orvlinder en dennenspanner is dan ook niet zo verwonderlijk. De vochtige, zure veengrond 'produceert' ter plekke vooral veenbes, eenarig wollegras, hengel en gevlekte orchissen in diverse tinten. Na het gemengde bos zet het traject zich voort door een gebied dat gedomineerd wordt door grote sparren. Sommige zijn helemaal bedekt met schorsmossen.

Uit het bos gekomen vervolgen we onze terugweg via een bredere weg waarlangs het 'vleesetende' vetblad goed gedijt. Parende wikkeblauwtjes zitten op bloeiende vogelwikke, een van hun voedselplanten. Verder kunnen we nog veenluzernevlinder en purperstreep-parelmoevlinder aan ons lijstje van vandaag toevoegen.

Rijke flora

De volgende dag besluiten we om weer in de omgeving van onze standplaats te blijven. We beginnen wederom via een gemarkeerde wandelroute maar slaan ook andere paden in. Sierlijke (korst) mossen zoals etagemos en echt rendiermos geven de bossen een sprookjesachtige sfeer. Per toeval stuiten we op het vals heideblauwtje. Zeer lokaal vinden we deze soort op struikhei. Vermeldenswaardig zijn verder aardbeivlinder en zilvertrek. De nectarliefhebbende bosparelmoevlinders zijn frequenter te zien.

Wie zich ergens met vlinders bezighoudt, kan niet om de plaatselijke botanie heen. Bijzonderheden als rondbladig en klein wintergroen, parnassia, trollius, welriekende nachtorchis, grote muggenorchis en grote keverorchis zijn echte sieraden voor het Zweedse woud. Haast vanzelfsprekend vinden we hier ook de tere, lichte bloempjes van het linnaeusklokje. De

Carolus Linnaeus

Een paar eeuwen geleden had het overgrote deel van de flora en fauna nog geen (vaste) naam. Voor de weinige planten en dieren die dit wel hadden (meestal huisdieren, vee of geneeskrachtige kruiden) verschilde de naam per land of zelfs per streek. Communicatie hierover bracht natuurlijk problemen met zich mee. Dit ongemak veranderde dankzij Carolus Linnaeus (1707-1778), ook wel bekend onder zijn in 1757 verkregen adellijke naam Carl von Linné. Hij ontwierp een systeem waarbij alle planten en dieren een dubbele wetenschappelijke naam kregen toegewezen. Elke naam is afkomstig uit het Latijn of Grieks. Wanneer een levend wezen werd vernoemd naar een wetenschapper of vindplaats, werd de naam eenvoudig verlatijnt of vergriekst. (bijv. *Coenonympha darwiniana*/darwins hooibeestje, vernoemd naar Charles Darwin van de evolutietheorie of *Hipparchia miguelensis*/sao miguelheivlinder, vernoemd naar Sao Miguel dat op de Azoren ligt). De eerste naam, de genusnaam, wordt met een hoofdletter geschreven. De tweede naam, de soortnaam, zonder hoofdletter.

Een vlinder (of elke andere levensvorm) die voor het eerst gevangen en beschreven is, noemt men de nominaatvorm.

Het veenbesblauwtje is het meest algemene blauwtje in de omgeving.

Zweedse bioloog Carolus Linnaeus ontdekte het op 25-jarige leeftijd tijdens een expeditie in Lapland en besloot het mooie plantje naar zichzelf te vernoemen: *Linnaea borealis*. Lelijke of stinkende planten en dieren vernoemde hij wel eens naar mensen aan wie hij een hekel had...

Bredsjö-Havsjön-Björksjön

Onze laatste dag in dit gebied. We besluiten een pal naast onze herrgårdar gelegen ongeasfalteerde bosweg in te gaan richting het gehucht Havsjön. Aan het begin van deze weg ligt de ingang van het openluchtmuseum Finnstigen. Middels een 2 km lange wandelroute in het bos wordt ons een blik gegund in het leven van de zogenaamde Bosfinnen: emigranten uit Finland die in de zestiende eeuw een nieuw leven in deze streek begonnen.

De weg naar Havsjön is 8 km lang en recht maar allerm minst saai. Overal een kleuren pallet van bloemen. Veldjes vol met margrietten, weideklokjes, walstro en

Joep Steur

Bosparelmoervlinder op grasklokje.

Joep Steur

Guldenroedelichtmot.

vogelwikke. Bosranden met parnassia, ronde zonnedauw, tormentil, knikkend nagelkruid, grasklokjes en diverse orchideeën. De op een grote spaanse ruiter lijkende *Cirsium heterophyllum* verschaft veel nectar met zijn grote paarse bloemen. Een oranjetipmannetje zit bewegingsloos op een margriet. Gewone heispanner, veenluzernevlinder, zilveren maan, groot dikkopje, rotsvlinder, bosparelmoervlinder en purperstreepparelmoervlinder vliegen af en aan. We zien de witgeklepte guldenroedelichtmot, een mooie micronachtvlinder met twee opvallende gele borsteltjes of pluimpjes op zijn lijf.

Na een flinke poos zien we een bord met Havsjön erop en moeten we rechts afslaan. Het landschap wordt licht glooiend en een grote ijsvogelvlinder komt alras rakelings aangevlogen, landt eventjes op de weg om vervolgens weer in de bossen te verdwijnen. Wat verderop ligt een hoofdzakelijk witgekleurd bloemenwei-tje dat diverse vlinders herbergt. Een licht briesje verspreidt de bloemengeur als een soort deodorant. Het vals bruin blauwtje hier kun je niet verwarren met het bruin blauwtje dat alleen maar in het uiterste zuiden van Zweden (Skåne) voorkomt. De Zweedse naam voor het vals bruin blauwtje is midsommarblåvinge dat midzomerblauwtje betekent. Toch wat vleierder dan zijn Nederlandse naam. We vinden nog een berkenvlinder in een poeltje en we passeren het piepkleine gehucht Havsjön.

Na een tijdje gaan we de eenzame 'grote' weg af om enkele interessante bospaadjes in te gaan. Het landschap is gevarieerd: een kabbelende bosbeek bezaaid met grote stenen, sparrenbos, veenmoeras, poelen en heide. Een gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) rust haast onzichtbaar op een heidestruik. Het is een soort die voorkomt in de buurt van beschaduwde heldere beekjes. We ontdekken onder andere het bruin dikkopje, de citroenvlinder en het groentje. Maar het meest in het oog springend zijn de veenluzernevlinders. Ze behoren tot de algemeenste dagvlinders van Scandinavië.

Vlak voor onze terugkomst in Bredsjö komen we nog een koninginnenpage tegen. Dezelfde ontmoeting had

Linnaeus ook al in 1758. Zou hij ook zo enthousiast zijn geweest?

Overigens heeft de warmte van de afgelopen tijd grotere zoogdieren zoals eland, ree en wolf en misschien ook de beer dieper het bos ingedreven. In de avond, wanneer de temperatuur wat gezakt is zijn ze weer actiever. Van de o, zo gevreesde muggen hebben we gelukkig maar weinig last gehad.

Dankzij de verscheidenheid aan biotopen en goed weer hebben we in drie dagen tijd op een kleine oppervlakte 28 dagvlindersoorten waar kunnen nemen. In vergelijkbare omstandigheden komen we in ons eigen (veel zuidelijker) gelegen Nederland vast niet tot zo'n hoge score!

Roem

Het is inmiddels al meer dan 300 jaar geleden dat Linnaeus werd geboren. Zijn uitvinding van het ingenieuze namensysteem is van ongekend belang geweest voor de wetenschap. In Nederland, dat hij ook ooit bezocht heeft, is de aandacht voor hem maar gering, maar in zijn thuisland Zweden wordt de man op vele manieren geëerd. Met name in de universiteitsstad Uppsala waar hij hoogleraar medicijnen was herinnert nog veel aan hem. Niemand in Zweden kan trouwens om deze man heen: hij staat op het bankbiljet van 100 kronen. Mochten dat ooit euro's worden dan hoop ik dat hij mee mag verhuizen!

Literatuur

Henriksen, H. J. & Kreutzer, I. (1982). The butterflies of Scandinavia in nature. Skandinavisk bogförlag, Odense.
Claes U. Eliasson, Nils Ryrholm, Ulf Gärdenfors (2005). Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: dagfjärilar. Hesperidae-nymphalidae (in het Zweeds en Engels). Artdatabanken, Uppsala.

Vlinders in de omgeving van Bredsjö (Zweden)

Dikkopjes

<i>Carterocephalus silvicola</i>	geelbont dikkopje
<i>Erynnis tages</i>	bruin dikkopje
<i>Ochlodes sylvanus</i>	groot dikkopje
<i>Pyrgus malvae</i>	aardbeivlinder

Kleine pages

<i>Callophrys rubi</i>	groentje
------------------------	----------

Blauwtjes

<i>Aricia artaxerxes</i>	vals bruin blauwtje
<i>Plebejus argus</i>	heideblauwtje
<i>Plebejus idas</i>	vals heideblauwtje
<i>Plebejus optilete</i>	veenbesblauwtje
<i>Polyommatus amandus</i>	wikkeblauwtje
<i>Polyommatus icarus</i>	icarusblauwtje
<i>Polyommatus semiargus</i>	klaverblauwtje

Witjes

<i>Anthocharis cardamines</i>	oranjetipje
<i>Colias palaeno</i>	veenluzernevlinder
<i>Gonepteryx rhamni</i>	citroenvlinder
<i>Leptidea sinapis</i>	boswitje
<i>Pieris napi</i>	klein geaderd witje

Pages

<i>Papilio machaon</i>	koninginnenpage
------------------------	-----------------

Schoenlappers

<i>Aglaia urticae</i>	kleine vos
<i>Boloria euphrosyne</i>	zilvervlek
<i>Boloria selene</i>	zilveren maan
<i>Brenthis ino</i>	purperstreepparelmoervlinder
<i>Limenitis populi</i>	grote ijsvogelvlinder
<i>Melitaea athalia</i>	bosparelmoervlinder
<i>Melitaea diamina</i>	woudparelmoervlinder

Zandoogjes

<i>Aphantopus hyperantus</i>	koevinkje
<i>Lasiommata maera</i>	rotsvlinder
<i>Pararge aegeria</i>	bont zandoogje

Spanners

<i>Bupalus piniaria</i>	dennenspanner
<i>Cabera exanthemata</i>	bruine grijsbandspanner
<i>Camptogramma bilineata</i>	gestreepte goudspanner
<i>Chiasmia clathrata</i>	klaverspanner
<i>Colostygia pectinataria</i>	kleine groenbandspanner
<i>Ematurga atomaria</i>	gewone heispanner
<i>Epirrhoe alternata</i>	gewone bandspanner
<i>Lomaspilis marginata</i>	gerande spanner
<i>Siona lineata</i>	vals witje
<i>Xanthorhoe montanata</i>	geogde bandspanner

Uilen

<i>Cerastis rubricosa</i>	rode vlekkenuil (rups)
<i>Euclidia glyphica</i>	bruine daguil
<i>Noctua pronuba</i>	huismoeder

Beervlinders

<i>Diacrisia sannio</i>	roodbandbeer
-------------------------	--------------

Uilspinners

<i>Ochropacha duplaris</i>	tweestip-orvlinder
<i>Tetheella fluctuosa</i>	berken-orvlinder

Bloeddrupjes

<i>Adscita statice</i>	metaalvlinder
------------------------	---------------

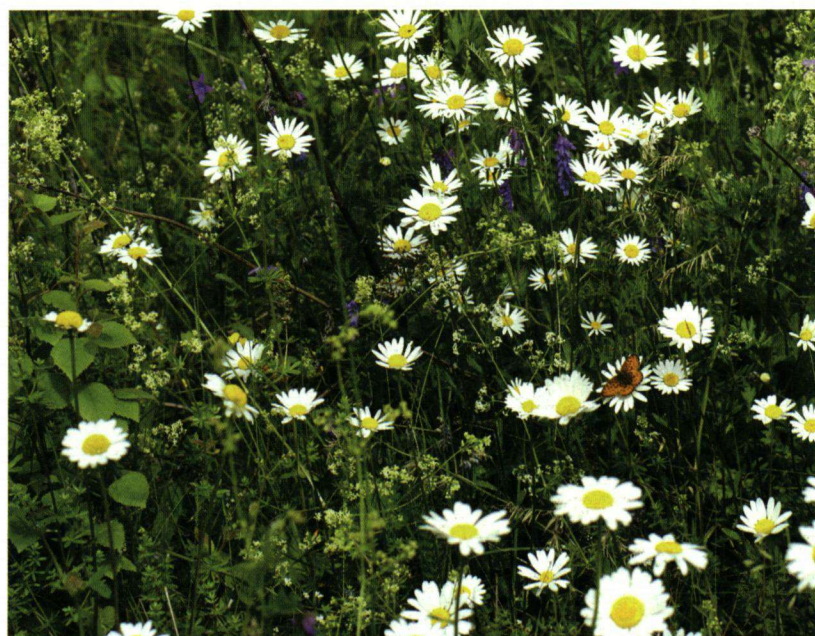
Lichtmotten

<i>Anania funebris</i>	witgeklepte guldenroede-lichtmot
------------------------	----------------------------------

Asta Steur

Standplaats: herenboerderij Herrgårdar Bredsjö.

Joep Steur

Purperstreepparelmoervlinder op margriet.